

MÉLANGES ASIATIQUES
TIRÉS DU
BULLETIN HISTORICO - PHILOLOGIQUE
DE
**L'ACADÉMIE IMPÉRIALE DES
SCIENCES**
DE
ST.-PÉTERSBOURG.

Tome I.

4me LIVRAISON.

Avec une planche lithographiée.

(Prix: 40 Cop. arg. — 14 Ngr.)

St.-Pétersbourg,

de l'Imprimerie de l'Académie Impériale des Sciences.

1851.

Se vend chez *M. Eggers et Comp.*, libraires, Commissionnaires de
l'Académie, Perspective de Nevsky, et à Leipzig, chez
M. Léopold Voss.

**КРАТКОЕ НАЧЕРТАНІЕ ПРАВИЛЪ ГАЙКАНСКАГО
ПРОСТОНАРОДНАГО ЯЗЫКА, СЛУЖАЩЕЕ ДО-
ПОЛНЕНІЕМЪ РУКОВОДСТВА: «НАЧАЛЬНЫЯ ОС-
НОВАНІЯ ГАЙКАНСКАГО ЯЗЫКА», УДОСТОВЕРЕН-
НАГО ДЕМИДОВСКОЙ ПРЕМІИ. СОСТАВИЛЪ БЕ-
РОЕВЪ. (Lu le 19 septembre 1851.)**

Вступленіе.

Гайканскій языкъ такъ называемый книжный, иначе ученый, сохранилъ понынѣ, не смотря на многочисленныя политическія перевороты, потрясающіе народное состояніе, всю свою цѣлость, всю свою чистоту и превосходство. Совсѣмъ иное случилось съ нарѣчіемъ простонароднымъ, которое претерпѣло столько измѣненій, сколько народъ Гайканскій переносилъ гоненія отъ враговъ спокойствія, и, находясь подъ вліяніемъ чужеземныхъ властей, обычаевъ и мыслей, невольно перемѣнилъ и образъ жизни и природный характеръ своего говора. Разительными примѣрами служатъ Гайканы живущіе въ Турціи, Персіи и Россіи, такъ что жители Турціи едва могутъ понимать обитающихъ въ Россіи, и обратно. При всемъ томъ однакожь Турецкіе Гайканы имѣютъ свое общее нарѣчіе, всѣмъ одинаково понятное, равно какъ и Персидскіе; но совершенно другое съ Русскими Гайканами, которые такъ различаются между собою своимъ діалектомъ, что едва ли Тифлисскій житель въ разговорѣ пойметъ Астраханца, Кизлярца, Нахичеванца и прочихъ. Всѣ эти помянутые Гайка-

ны никакъ не въ состояніи понять Гайкана Карабагскаго. Это разнообразіе въ ихъ языкѣ большею частію относится только къ словамъ, а въ грамматическомъ смыслѣ всѣ измѣненія падежей именъ и временъ глаголовъ остаются почти одинаковыми съ нѣкоторою переменною въ произношеніи.

Какъ нарѣчіе Астраханскихъ Гайканъ есть почти общее по всей Россіи и весьма сходствуетъ съ нарѣчіемъ Эриванцевъ, то я намѣренъ, принявъ образцомъ Астраханское простонародное нарѣчіе, начертать здѣсь нѣкоторыя грамматическія на то правила, слѣдуя общепотребительному раздѣленію частей рѣчи.

О б ъ и м е н и.

Всѣ имена существительныя и прилагательныя склоняются по одному только измѣненію, т. е. они оканчиваются въ родительномъ падежѣ на *ի*, и въ творительномъ на *ով*. Во множественномъ же числѣ имѣютъ окончаніе *ներ* или *եր*, которое въ родительномъ и творительномъ удерживаютъ тѣже самыя *ի* и *ով* какъ и въ единственномъ, напр.

եր.

յո՞ր.

Կարգաբար, քաղաքը (*¹) Կարգաքներ քաղաքներ
(քաղաք) րը (*)(քաղաքք),²

1) Во всѣхъ формахъ, помѣченныхъ знакомъ (*), буквы *ը* или *ըն* употребляются болѣе для опредѣленія слова, какъ то бываетъ въ книжномъ языкѣ буквою *н*, соответственно французскому *le, la, les*.

2) Предметы одушевленные иногда имѣютъ множ. число слѣдующимъ образомъ: *именит. Վարդիկերք. вин. Վարդիկերքին.* прочіе же падежи по примѣру *քաղաք.* какъ-то: *род. Վարդիկերքի твор. Վարդիկերքով, и пр.* Сюда принадлежатъ: *կնանիք (կանայք), կնանիքին. երեխերք, երեխերքին, и другія.*

- ԿՆ. Քաղաքի (քաղաքի), Քաղաքների (քաղաքաց)
 ԿՐՆԿ. Քաղաքին (քաղաքի) ³ Քաղաքներին (քաղաքաց)
 ԿՆՅԵ. Քաղաք, քաղաքը (*) Քաղաքներ, քաղաքները
 (գ.քաղաք), (գ.քաղաքս),
 ԿՆԿ. Քաղաքէն, քաղաքից, Քաղաքներէն, քաղաք-
 քաղաքիցը, քաղաքի- ներից, քաղաքներիցը,
 ցըն (*) (ի քաղաքէ), քաղաքներիցըն (*) (ի
 քաղաքաց),
 ԿՆԿԿ. Քաղաքի համար. ԿՆԿԿ Քաղաքների համար,
 քաղաքի վերայ (գ.քա- քաղաքների վերայ
 ղաքէ), (գ.քաղաքաց),
 ԿՆԿԿԿ. Քաղաքով, քաղաքո- Քաղաքներով, քաղաք-
 վը (*) (քաղաքաւ), ներովը (*) (քաղաքօք).
 ԿՆԿԿԿԿ. Քաղաքի բոլորքը, ԿՆԿԿԿԿ Քաղաքների բոլորքը,
 քաղաքի չորս կողմը քաղաքների չորսկողմը
 (գ.քաղաքաւ), (գ.քաղաքօք),
 ԿՆԿԿԿԿԿԿ. Քաղաքըմը, քաղաքը, Քաղաքներըմը, քաղաք-
 քաղաքի մէջը ԿՆԿԿԿԿ ների մէջը (ի քա-
 մէջումը (ի քաղաքի), ղաքս),
 ԿՆԿԿԿԿԿԿԿԿ. Քաղաք (ով քաղաք). Քաղաքներ (ով քա-
 ղաքք) :

Такимъ образомъ *ժամանակ* бываетъ во множ. *ժամա- նակներ*. *խնձոր*, *խնձորներ*. Но *ժամ* (եկեղեցի), *ժամեր*. *պատ* (պարիսպ), *պատեր*. *թուղթ*, *թղթեր*, и пр. *Տուն*

3) Формы падежа *նախդրիւ տրական* суть слѣдующія: *քաղաքը*, *քաղաքի մէջը* (ի քաղաք). *քաղաքին*, *քաղաքի մօտը* (առ քաղաք). *քաղաքէն* (ընդ քաղաք). *մինչև քաղաքը* (ց.քաղաք) : Чтобы различить значенія падежей должно имѣть предъ глазами мое Руководство; въ скобкахъ же отмѣченныя, какъ здѣсь такъ и во всемъ продолженіи этого начертанія, слова, суть употребляемыя въ ученомъ языкѣ.

въ предложномъ имѣетъ *տանը*, а не *տանը՛ր* или *տու-
նու՛ր*: Собственные имена мужчинъ или женщинъ въ ви-
нительномъ падежѣ сходятся съ дательнымъ, на пр.
Մարտիրոսին, եղիաբեթին, քսին, и пр.

Изъ этого примѣра видно, какъ должно объяснять въ
простомъ разговорѣ всѣ грамматическія формы.

При сочетаніи словъ, прилагательныя всегда предше-
ствуютъ существительнымъ, оставаясь въ именительномъ
падежѣ единственнаго числа, на пр. *մեծ մարդ, սիրուն
երեսով (գեղեցիկ տեսլեամբ), ճերմակ հացըր (ի սպի-
տակ հացի)*, и пр. прилагательныя остаются неизмѣнны-
ми и тогда, когда они ставятся послѣ существительныхъ:
*Ետամները սուր (ատամունքն սուր). քօքերը հաստ
(արմատքն ստուար)*, и пр.

Объ имени числительномъ.

Они выговариваются слѣдующимъ образомъ: *Մին (մի)
1, երկու 2, երեք 3, չորս (չորք) 4, հինգ 5, վեց
6, եօթը или օխտը (եօթն) 7, ութը (ութ) 8, ինը
(ինն) 9, տասը (տասն) 10; տասը մին (մետասան) 11,
տասը երկու (երկոտասան) 12, տասը երեք (երեք-
տասան) 13, и проч. քսան 20, քսանը մին (քսան և
մի) 21; երեսուն 30, երեսունը երկու 32; քառասուն
40, քառասունը երեք 43; հիսուն 50, հիսունը չորս
54; վաթսուն 60, վաթսունը վեց 66; եօթանասուն
или օխտանասուն 70, եօթանասունը եօթը или օխտա-
նասունը օխտը 77; ութսուն 80, ութսունը ութը 88;
իննսուն 90, իննսունը ինը 99; հարուր (հարիւր) 100.
հարուր մին 101, հարուր երկու 102, и проч. հազար
1000, հազար մին 1001, հազար երկու 1002, и проч.
հարուր հազար 100000; միլիոն 1000000.*

Порядочныя числит. имена употребляются или тѣже
самыя, которыя въ ученоемъ языкѣ, или же составляются

съ прибавленіемъ частицы *ինձի*, на пр. *առաջին, երկու ինձի, երեք ինձի, տասնինձի, քսանինձի*, и пр.

Въ сочетаніи словъ числит. имена ставятся всегда предъ существительными, точно также какъ и прилагательными, съ тою только разницею, что существительныя ставятся большею частію въ един. числѣ, во всѣхъ безъ исключенія падежахъ, на пр. *երկու տուն, քսան մարդով*, и пр.

О мѣстоименіи.

Мѣстоименія *ես, դու, նա* склоняются слѣдующимъ образомъ:

	Եղակիք:	
առլ. Ես,	Ղու,	Նա
սեռ. իմ,	քոյ, քու,	Նորա, նրրա,
դրակ. ինձ,	քեզ,	նորան, նրրան,
հայց. ինձ,	քեզ,	նորան
լեռց. ինձանէն, ինձանից,	քեզանէն, քեզանից,	նորանէն, նրրանից,
դաս. ինձ համար, ինձ վերայ,	քեզ համար, քեզ վերայ,	նորա համար, նրրա վերայ,
հոր. ինձանով,	քեզանով,	նորանով, նրրանով,
դէր. իմ բոլորքը, իմ չորս կողմը,	քոյ բոլորքը, քու չորս կողմը,	նորա բոլորքը, նրրա չորս կողմը,
նէր. ինձանըմը.	քեզանըմը.	նորանըմը, նրրանըմը:
	յոգնակիք:	
առլ. Սենք,	Ղուք	Նքա, նրրանք,
սեռ. մեր,	ձեր,	նոցա, նրրանց,
դրակ. մեզ,	ձեզ,	նրրանց,

ևայց. մեղ,	ձեզ,	նրրանց,
հայ. մեզանէն, մեզա-	ձեզանէն; ձե-	նրրանցէն,
նից,	զանից.	
պար. մեղ համար, մեղ	ձեղ համար,	նրրանց հա-
վերայ,	ձեղ վերայ,	մար, նրրանց
		վերայ,
հարձ. մեզանով,	ձեզանով,	նրրանցով,
պար. մեր բոլորքը,	ձեր բոլորքը,	նոցա բոլորքը,
մեր չորս կող-	ձեր չորս	նրրանց չորս
մը,	կողմը,	կողմը,
նէր. մեզանըմը.	ձեզանըմը.	նրրանցըմը: ⁴⁾

По примѣру նա склоняются также սա и դա, на пр. един. սա, սորա, սրրան, սրրանով. դա, դորա, դրրան, դրրանով. множ. սոքա, սրրանց, սրրանցով. դոքա, դրրանց, դրրանցով, и пр. Указательныя էս, էդ, էն (այս, այդ, այն) большею частію остаются безъ измѣненія; но въ случаѣ необходимости говорится въ родительномъ էսդուր, էդուր, էնդուր. въ дательномъ էսդրան, էդրան, էնդրան. въ творительномъ էսդրանով, էդրանով, էնդրանով, и пр.

Въ конструкціи фразъ они ставятся вообще предъ существительными, а съ глаголами употребляются безъ различія, на пр. իմ աչքը, նրրանց խօսքով. տուր ինձ, или ինձ տուր, и пр.

О глаголъ.

Изъ четырехъ вспомогательныхъ глаголовъ одинъ только էմ въ общемъ употребленіи, и то въ настоящемъ и несовершенномъ временахъ изъявит. наклоненія:

4) Для избѣжанія повтореній здѣсь не выставлены формы ученаго языка, а предоставляется читателю взглянуть въ Руководство № 71, 72 и 73, которое не бесполезно имѣтъ всегда предъ глазами.

լամ, ես, է կ или ш. ենք, էք, են.

լի, էիր, էր. էնք, էիք; էին. которыя входят въ составъ какъ означенныхъ временъ такъ и Аориста и Давнопрошедшаго всѣхъ глаголовъ.

Употребляется также и *իլեմ* отъ *լինիմ*. на пр.

Наст. *իլեմ*, или *իլլեմ*, *իլես*, *իլի*. *իլենք*, *իլէք*, *իլեն*:

Несов. *իլէի*, *իլէիր*, *իլէր*. *իլէինք*, *իլէիք*, *իլէին*:

Сов. *իլամ*, *իլար*, *իլաւ*. *իլանք*, *իլաք*, *իլան*:

Аор. *իլելեմ*, *իլելես*, *իլելա*. *իլելենք*, *իլելէք*,
իլելեն:

Дав. *իլելէի*. *էիր*, *էր*. *էինք*, *էիք*, *էին*:

Буд. *կիլէմ* или *կլինիմ*, *կիլես*, *կիլի*. *կիլենք*, *կիլէք*,
кիլեն:

Неок. *իլել*: *Прич. Наст.* *իլող*. *Пров.* *իլած*. *Буд.* *իլելու*:

Всѣ прочіе глаголы, вмѣсто четырехъ, имѣютъ одно только спряженіе, и для яснаго различенія временъ выставляется здѣсь тотъ же самый примѣръ, который показанъ въ Руководствѣ.

Изъявительное (дѣйст. залога).

Наст. *Գործումեմ*, *գործումես*, *գործումէ* или *գործումա*.⁵⁾

գործումենք, *գործումէք*, *գործումեն*:

Несов. *գործումէի*, *գործումէիր*, *գործումէր*.

գործումէինք, *գործումէիք*, *գործումէին*:

5) Говорится также: *Գործումեմ*, *գործումես*, *գործումա* и пр. Когда же хотятъ дать силу фразѣ, то вспомог. глаголь *եմ*, *ես*, *է*. *էի*, *էիր*, *էր*, и пр. ставится спереди, на пр. *ես եմ գործում* (я это дѣлаю, c'est moi qui fais), *դու ես գործում*, *նա է գործում*, и пр. *ես էի գործում* (я это дѣлалъ, c'est moi qui faisais), *դու էիր գործում*, и пр. Чтобы сличить измѣненія временъ и звать ихъ значенія, должно имѣть предъ глазами Руководство.

- Сов.* գործեցի, գործեցիր, գործեց. ⁶⁾
գործեցինք, գործեցիք, գործեցին :
- Аор.* գործելեմ или գործածեմ, գործելես, գործելէ
или գործելա.
գործելենք, գործելէք, գործելեն :
- Давн.* գործել էի или գործած էի, գործել էիր, գոր-
ծել էր.
գործել էինք, գործել էիք, գործել էին :
- Буд.* կգործեմ, կգործես, կգործէ или կգործի.
կգործենք, կգործէք, կգործեն : ⁷⁾
- Повелительное.
Наст. գործիր, մի գործիր. գործեցէք, մի գործէք :
Буд. պէտքայ գործես, թո՛ղ գործի.
պէտքայ գործենք, պէտքայ գործէք, թո՛ղ
գործեն :
- Сослагательное.
Наст. թէ գործումեմ, ես, է.
թէ գործումենք, էք, են :
Прощ. գործած իլեմ, իլես, իլի.
գործած իլենք, իլէք, իլեն :

6) Употребляется также: գործամ, գործար, գործաւ. գոր-
ծանք, գործաք, գործան. նսամ, նսար, նսաւ
и пр. (я съѣлъ).

7) Есть другая форма будущего съ союзомъ եթէ или թէ,
на пр. եթէ գործեմ, եթէ գործես, եթէ գործի. եթէ
գործենք. եթէ գործէք. եթէ գործեն : Также: թէ խոս-
տանամ, նաս, նայ. նանք, նաք, նան. и проч. каковыя
соотвѣтствуютъ французскому: Quand j'aurai fait, quand j'aurai
promis; или si je fais, si je promets. Послѣ слова պէտքայ (պի-
տոյ է, надо, должно) употребляется эта же самая форма, но
значеніемъ своимъ соотвѣтствуетъ будущимъ Повелительнаго и
Причастія.

Неокончателъное.

դործել :

Причастіе.

Наст. դործող : Прош. դործած : ⁸⁾ Буд. դործելու :

Дѣепричастіе.

դործելու : դործելու համար : ⁹⁾ դործելով :

По этому примѣру спрягаются всѣ правильные и неправильные глаголы, какъ то: *ցանեմ (սերմանեմ), ցանեցի. ճանաչեմ, ճանաչեցի.* выключая только то, что глаголы, кончащіеся на *ամ*, въ совершенномъ времени подвергаются иногда измѣненіямъ, на пр. *ստանամ*, совершенное будетъ *ստացայ, ստացար, ստացաւ. ստացանք, ստացաք, ստացան :* *լուանամ* имѣтъ *լուացամ, луацар, луацաւ. ցանք, ցաք, ցան :* Подобныя перемѣны иначе нельзя звать какъ однимъ только навикомъ.

Изъявительное (страд. залога).

Наст. Պործվումեմ или դործվումեմ, մես, մէ или մա. դործվումենք, մէք, մեն :

Несов. դործվումի, էիր, էր. էինք, էիք, էին :

Сов. դործվեցի, ցիր, վէց. ցինք, ցիք, ցին. или же դործվեցայ, ցар, ցաւ. ցаք, ցар, ցан :

Аор. դործվելեմ, լես, լէ или լա. լենք, լէք, լեն :

Давн. դործվել էի, էիր, էր. էինք, էիք, էին :

Буд. կգործվեմ, ես, ի. ենք, էք, են :

8) Прошедшее Причастіе составляется всегда съ прибавленіемъ частицы *ած* къ корню, на пр. *խնդրել — խնդրած. սրբել — սրբած.* Но *տեսնել (տեսանել)* имѣтъ *տեսած. Թողնել (Թողուլ)* — *Թողած. խոստանալ — խոստացած. գնալ — գնացած.* и многіе другіе глаголы, которые узнаются изъ навыка.

9) Когда нужно опредѣлить лице, то выражается такъ: *որ ես դործեմ, որ դու դործես, որ նա դործի. որ մենք գործենք, որ դուք գործէք, որ նորքա գործեն :*

Повелительное.

Наст. գործվիր, մի գործվիր.

գործվեցէք, մի գործվէք:

Буд. պէտքայ գործվես, թող գործվի.

պէտքայ գործվենք, վէք, թող գործվեն:

Сослагательное.

Наст. թէ գործվումեմ, ես, էք или մա, ենք, էք, են:

Прощ. գործված իլեմ, իլես, իլի. իլենք, իլէք, իլեն:

Буд. թէ կգործվեմ, ես, վի. ենք, էք, են:

Неокончателное.

գործվել:

Причастіе.

Наст. и *Прощ.* գործված или գործուած: *Буд.* գործվելու:

Дѣепричастіе.

գործվելու: գործվելու համար (или որ գործվեմ
ես, վի. ենք, էք, են): գործվելով:

Всѣ дѣйствительные глаголы подходят подъ эту форму и имѣютъ въ прошедшемъ Причастіи окончаніе тоже *ած* какъ и въ дѣйствительномъ залогѣ, но съ прибавленіемъ буквы *վ* или *ու*, что видно изъ примѣра; глаголы же средніе и общіе принимаютъ только *ած* какъ въ дѣйствительномъ безъ прибавленія *վ*, напр. *գնամ* — *գնացած*, *նստեմ* — *նստած*, *ալխատեմ* — *աշխատած*, и пр. Неправильные глаголы дѣлаютъ слѣдующія перемѣны: **Դ** *ունեմ* (дѣлаю) — *արած* ¹⁰⁾. *դնեմ* — *դրած*. *լսեմ* — *լսած*. *տամ* — *տված* (или *տուած*). *բառնամ* — *բարձած*. *մեղանջեմ* — *մեղանջած*. *վերկենամ* (*յառնեմ*) — *վերկացած կամ* — *կացած*. *կենամ* (*կեամ*) — *կեցած*. *գամ* — *եկած*. *ուտեմ* — *կերած*. *ճանաչեմ* — *ճանաչած*. *խմեմ* (*լմպեմ*) — *խմած*. *ունեմ* — *ունեցած*. *երթամ* — *գնացած* (отъ глаг. *գնամ*):

10) **Դ** *ունեմ* въ значеніи беру или куплю имѣетъ *առած*:

Въ отрицательномъ смыслѣ употребляются слѣдующимъ образомъ:

Изъяв. Наст. չեմ գործում, չես գործում, չի գործում.
չենք գործում, չէք գործում, չեն գործում:

Несов. չէի գործում, չէիր —, չէր —.
չէինք գործում, չէիք —, չէին —:
չգործեցի, չգործեցիր, չգործեց.
չգործեցինք, չգործեցիք, չգործեցին:

Аор. չեմ գործել, չես գործել, չի գործել.
չենք գործել, չէք —, չեն —:

Давн. չէի գործել, չէիր — չէր —.
չէինք գործել, չէիք —, չէին —:

Буд. չեմ գործիր, չես գործիր, չի գործիր.
չենք գործիր, չէք —, չեն:

Повел. Наст. մի գործիր. множ. մի գործէք:

Буд. պէտքը չէ գործես, թող չի գործի.
պէտքը չէ գործենք, — գործէք, թող
չի գործեն:

Сосл. Наст. թէ չեմ գործում, թէ չես —, թէ չի —.
թէ չենք գործում, թէ չէք —, թէ չեն —:

Прощ. գործած չիլեմ, գործած չիլես, գործած
չիլի.

գործած չիլենք, — չիլէք, — չիլէն: или
չիլեմ գործած, չիլես —, չիլի —.

չիլենք գործած, չիլէք —, չիլեն —:

Буд. թէ չեմ գործիր, թէ չես —, թէ չի —.
թէ չենք գործիր, թէ չէք —, թէ չեն —:
չգործել:

Неокон.

Прич. Наст. չգործող: Прощ. չգործած: Буд. չգործելու:

Дѣеприч. չգործելու: չգործելու համար: ¹¹⁾ չգործելով:

11) Другая форма, лице определяющая: որ էս չգործեմ,

Въ страдат. залогѣ наблюдаютъ одинаковое же правило отрицанія.

Въ вопросительномъ смыслѣ прибавляется частица *մի* къ концу всѣхъ временъ, а иногда обходятся и безъ нея.

Въ вопросительномъ и вмѣстѣ отрицательномъ смыслѣ выражается такъ: *չե՞մ գործու՞մի, չգործեցի՞մի*, и пр. Кроме будущаго Повелительнаго, въ которомъ вопросъ ставится тотчасъ послѣ отрицанія: *Չպէտքը չէ՞ մի գործես, պէտքը չէ՞ մի գործէք*. или и безъ частицы: *չէի՞ր գործել*, довольствуясь вопросительнымъ знакомъ ¹²⁾.

При сочетаніи словъ вспомогательные глаголы занимаютъ мѣсто на концѣ рѣчи: *ես մեծ եմ, դու փոքր ես, նա չար է*, и т. д. Прочіе же глаголы ставятся и въ срединѣ и въ концѣ безъ различія: *Հուղան մասնեց քսին. երկու բարեկամ միմեանց հետ կուուեսցին*: Во всѣхъ другихъ обстоятельствахъ они подлежатъ общимъ правиламъ ученаго языка.

О Причастіи.

Причастія, какъ видно изъ предъидущаго примѣра спряженія, оканчиваются въ настоящемъ на *ող* или *ող*, въ прошедшемъ на *ած* и въ будущемъ на *ու*, на пр. *գործող, գործած, գործելու*. и въ конструкціяхъ подлежатъ однимъ и тѣмъ же правиламъ какъ и въ ученномъ языкѣ но только эти времена часто выражаются перифразами, на пр. *Настоящее*: *գործող — որ գործումէ. ստացող — որ ստանումա, ստող — որ ստումա*, и пр. *Прошедшее*:

որ դու չգործես, որ նա չգործի. որ մենք չգործենք, որ դուք չգործէք, որ նրբանք չի գործեն: .

12) Есть особая форма вопроса въ будущемъ безъ частицы, соотвѣтствующая особому же выраженію Русскому: *խփե՞մ թէ չէ* (*չարի՞ց թէ ոչ*), ударить или нѣтъ? *frapperai-je ou non?* *գնա՞յ թէ չէ*, итти ли ему или нѣтъ? *doit-il aller ou non?*

տուած — որ տուելա, խոստացած — որ խոստացելա,
и пр. *Будущее*: գնալու — պէտքայ գնայ, նստելու —
պէտքայ նստի: Они примѣняются ко всѣмъ тремъ ли-
цамъ, на пр. *լուացող* значить — որ *լուանումեմ*, որ
լուանումես и որ *լուանումէ*, պառկած (*ընկողմանեալ*)
— պառկելեմ, պառկելես и պառկելա, խմելու (*ըմ-
պելոց*) — պէտքայ խմեմ, պէտքայ խմես и պէտքայ
խմի, смотря по смыслу фразы, къ которому лицу при-
надлежитъ какое время.

О Предлогѣ.

Всѣ почти предлоги въ просторѣчии принимаютъ ро-
дительный падежъ, нѣкоторые отложительный и весьма
мало винительный, и ставятся въ конструкціи всегда по-
слѣ словъ (кроме *մինչև*), тогда какъ въ ученоемъ языкѣ
они всегда занимаютъ мѣсто впереди.

Здѣсь выставлены всѣ предлоги, показанные въ Руко-
водствѣ, съ своими падежами для яснаго понятія.

а) Предлоги первого разряда:

- Երկիւղի ետեւէ*, *աչիցը* (առ *աչի*): ¹³⁾
Հարստութիւնի ետեւցը (առ *սէր ընչից*):
Ծիծաղելու համար (առ *առակէ*):
Չիլլելից ետով, *չունենալէն ետով* (առ *ի չգոյէ*):
Գատաւորի առջիցը (առ *դատողին*):
Սողոմոնի ժամանակովը ИЛИ *ժամանակը* (առ *Սաղոմոնիւ*):
Աչք աչքի ետը (ակն *ընդ ական*):
Նորա հետ (*ընդ նմա*):
Ծառի հետը (*ընդ ծառով*):
Արևելքի կողմը (*ընդ արևելս*):
Իմ ու քու ճեշը, *մեր ճեշը* (*ընդ իս և ընդ քեզ*):
Արի իմ հետ (*ե՛կ ընդ իս*):
Նորա հետը (*ընդ նորա*):
Անցկենալու ժամանակը (*ընդ անցանելն*):

13) Значенія ихъ на Русскомъ языкѣ смотри въ Руководствѣ.

Քուլ խօսքի կէօրէ, քու խօսքին կաճեճոք (ըստ բանի քուժ) :

Ինձ կէօրէ **ИЛИ** իր կօրո, ինձ վերայ **ИЛИ** իր վերայ (ըստ անձին) :

Ճանապարհի վերայ, ճանապարհէն (ըստ ճանապարհին) :

Չափից աւելի, չափէն քոքո (ըստ չափ) :

Նըրանց քաճակէլ, նըրանցէն երոճ (ըստ նոցանէ) :

Տարէ տարի, ամմէն տարի (ամ ըստ ամէ) :

Մի՛չն կշտանալը (ցյազ) :

Խրատի կաճոք, որ խրատ լինի (ի խրատ) :

Չէնով, բարձր ձէնով (ի ձայն) :

Գիշեր ցերեկ (գտիւ և զգիշեր) :

Էս օրինակով (զայս օրինակ) :

Գետինը խիեւ (զգետնի հարկանեւ) :

Քարին զարկեւ (զքարի հարկանեւ) :

Զրի կոճար աղարկեւ (առաքեւ զջրոյ) :

Գաւազանով ման գաւ (շրջեւ ՚ի ցպոյ) :

Փոքր պոյով, պստիկ հասակաւ (փոքր յանձնէ) :

Միւս տարի (յամէ ևս) :

б) Предлоги второго разряда.

Միրոյ կաճաք (վասն սիրոյ) :

Մեզ կաճոք (սակս մեր) :

Մեղքի կաճոք (յաղագս մեղաց) :

Յարլթու թիւնէն երոճ (զկնի յարթութեան) :

Արդարութիւնի քաճակէն **ИЛИ** երեճէն (զհետ արդարութեան) :

Մահից երոճ, մեռնելից **ИЛИ** մեռնելէն երոճ (յետ մահու) :

Աչքի քաճիւլ **ИЛИ** քաճոջիւ (առաջի աչաց) :

Իշխանի քաճոջիւ (ընդ առաջ իշխանին) :

Տան ղաճարիւ **ИЛИ** քաճոջիւ (հանդէպ տան) :

Երկինքի քաճիւ (ի ներքոյ երկնից) :

Ժամանակէն դուրս (արտաքոյ ժամանակի):

Երկրի վերայ (ի վերայ երկրի):

Ծառերի հէջը (ի մէջ ծառոց):

Կամքին հակառակ (ընդդէմ կամաց):

Ծովի եւն հող՛ը ևսն հեւոն հող՛ը (յայնկոյս ծովու):

Սըրանց ճօրը, նըրանց ճօրը (մերձ այսոցիկ, մերձ այնոցիկ):

Կրակ վառելու տեղի ճօրը (հուպ ՚ի վառարանն):

Բերանի եւջը (փոխանակ բերանոյ):

Անասունի նճան (զօրէն անասնոյ):

Առանց պատի, առանց պաս պահելու (առանց պահոց)

Մինչև մահը (մինչև ՚ի մահ): ¹⁴⁾

Հողի դէս, թօղի նճան (իբրև զհող, որպէս զիող):

Քան զքեզ (въ ученомъ тоже քան զքեզ):

Մեր խելքիցը վեր (ի վեր քան զմիտս):

Արևէն եւել (առաւել քան զարև):

Բանակէն հեռու, բանակի հեւոն հող՛ը (մեկուսի ՚ի բանակէն):

Տանէն ևս տունից հեռու (հեռի ՚ի տանէ):

Մօրէն ևս մօրիցը եւտան (գաղտ ՚ի մօրէ):

Ինձանէն ևս ինձանից պաշխայ (բաց յինէն):

Ծառաների հեռ հեռուն (հանդերձ ծառայիւք):

Մին քանի տարի եւտը (ամօք յառաջ):

Քու եւտը (շուրջ զքև):

Նըրանց ճօրն հող՛ը (շուրջանակի զնքօք):

О Нарѣчіи.

Нарѣчія ставятся въ конструкціи преимущественно предъ глаголами.

14) Эти два предлога исключаются изъ общаго правила и ставятся впереди по тому, что они употребляются также какъ и въ книжномъ языкѣ.

Главнѣйшія изъ нихъ суть слѣдующія:

Շ^{ոս} զնալ (երագ ընթանալ): ¹⁵

Քեչ ուտել (սակաւ ուտել):

Մեշ ճգնել (ճգնել հանապաղ):

Բոսիչ չարչարել (աստ տանջել):

Ասաջ մտնել (նախ մտանել):

Ու՞ր ես գնամ (ու՞ր գնաս):

Հրեմեյե տեսամ (այո՞ տեսի):

Մի բամբասիր (մի բամբասեր): ¹⁶

Հոբե հասաւ (ահա եհաս):

Անելե եմ ուզում (առաւել կամիմ):

—

Էպե սաս (այսպէս ասաջիր),

Էստեյ Ին տուաւ նրրան, պաշխեց նրրան (ձրի ետ նմա):

Շոս բարկացաւ (յոյժ բարկացաւ):

Էս արար, Էս արեցիր (բարւոք արարեր):

Յանկարծակի յարեաւ հողմ):

Անձախ նստել կարողացայ (հագիւ կարացի նստել):

Թախոն նրրա տունը մտաւ (գաղտ եմուտ ՚ի տուն նր):

Օտուլ ИЛИ չուելիլ խմեց (ակամայ էարբ):

Եստեյ ИЛИ շուր պատժեց նրրան (ղուր պատժեաց զնա):

Ուրեշ Իտեի կարծեց (այլազգ կարծեաց):

Յոնեպեի չի խօսում (ոչ խօսի յունարէն):

Ինկեյրե ժաժայ կալի (ինքնին շարժի):

Էստե եմ իմանում (այսչափ գիտեմ):

Էստե ստացայ (այսքան ստացայ):

Շոս շոս ե հիւանդանում (ստէպ հիւանդանայ):

15) Значенія ихъ на Русскомъ языкѣ можно видѣть въ Руководствѣ.

16) Заимѣтнть должно, что весьма часто слова книжнаго языка употребляются и въ просторѣчии.

Մեկն է կալ (եկն միայնակ) :

Միտին գնումէին (գնային ՚ի միասին) :

Մէկ է կվճարեմ (վերստին վճարեցից) :

Հինէ փող չունեմ (չունիմ այժմ զգրամ) :

Էսոր ուրախա (ուրախ է այսօր) :

Պէշէ վախո աս երբէն լաւէ վարվում (երբեմն բար-
ւոք վարի) :

Հաւ չիվերա դարձել (տակաւին ոչ է վերադարձեալ) :

Բնուէ թշնամի չիկայ (անդ ոչ գոյ թշնամի) :

Բոսէ կրենք (աստանօր գրեսցուք) :

Բոսէ չի հեռանում (աստի ոչ մեկնի, ոչ հեռանայ)

Ինչոք հասոյ նրբան սիլլա տուար (ընդէ՞ր ածեր նմա
ապտակ) :

Ինչոք հրամանոց քէֆը աս առողջութիւնը (զիւրդ
կեաս) :

Որոքս կտրեցիր (նրբան հատեր) :

Միթէ չես կարող (միթէ ոչ կարես) :

Օղորոք էնչափ հարստութիւն չունեմ (յիրաւի աս
արդարև չունիմ զայնչափ հարստութիւն) :

Ինչոք կհրամայես (որպէս հրամայեսցես) :

Իմ հրաման չես կատարում (ոչ կատարես զհրա-
ման իմ) :

Հաւ չի եկել (չև ևս է եկեալ) :

Դեք չէր գնացել (մինչչև էր գնացեալ նորա) :

Ընէ չի վախենում (ոչ երբէք երկնչի) :

Հօրեմ ժամ են գալիս (ահաւասիկ գան յեկեղեցին) :

Ես շոք ուտող է, հասունք նրբա եզբայրը (կարի իմն
որկրամող է նա, մանաւանդ եզբայր նր) :

Ուրեշուէ կզուր վերայ կխօսենք (այլուր խօսեսցուք
զայդմանէ) :

Լըկո սեկամ լաց իլաւ նա (երկիցս ելաց նա) :

Լնսոտեկ պէ վարվել (վարիլ անասնաբար) :

Ինչ կստանալ աշխարհից հեռացաւ (կամովին ետ զանձն
յառանձնութիւն) :

Գնէիւ փողոցներումը մանէր գալիս (գիշերայն շրջէր
ի փողոցս) :

Умъ ... և ըրան Թագեցին (Թագեցին զնա կենդանոյն) :

Здѣсь выставлены нарѣчія съ примѣрами для удобнѣйшаго понятія.

О Союзѣ и Междуметіи.

Эти части рѣчи употребляются въ простонародномъ языкѣ также какъ и въ ученомъ, и по тому для краткости не повторяются.

Въ заключеніе я нужнымъ считаю показать здѣсь примѣръ простонароднаго языка съ переложеніемъ его на ученый и переводомъ на Русскій, дабы читатели имѣли лучшее понятіе, какое различіе бываетъ между двумя языками, хотя въ Нарѣчіи приведенные различные примѣры довольно ясно то доказываютъ.

Примѣръ простаго языка.

Առդովիկոս տասնը երկուինձինը ¹⁷⁾ որ Ժամանակ
որ կամուկէր պատերազմ տալ միլանայ դքսի հետ՝
հարցրաւ յակօր Տրիվուլցիոսին իւր փորձառած զօ-
րավարին՝ թէ ի՞նչ պատրաստութիւն աւելի հարկաւոր
է. Տրիվուլցիոս էզուր պատասխանը տուաւ՝ թէ իրեք
բանա շատ հարկաւոր. փող, փող, ու էլի փող :

Въ ученомъ языкѣ.

Առդովիկոս երկուտասներորդ կամեցեալ պատե-
րազմ յարուցանել ընդ դքսին՝ մեդիոլանոյ, եհարց յա-
կօրայ Տրիվուլցիոսի փորձ զօրաւ լիսի, թէ զինչ պատ-
րաստութիւն առաւելապէս կարևոր իցէ՝ որում պա-
տասխանի ետ Տրիվուլցիոս. երեք ինչ կարի կա-
րևոր են. դրամ, դրամ, և դարձեալ դրամ :

17) Частица *ևր* или *ը* употребляется въ опредѣлительномъ смыслѣ.

Переводъ на Русскій.

Лудовикъ двѣнадцатый, намѣреваясь вести войну съ Герцогомъ Миланскимъ, спросилъ Якова Тривулція, опытнаго полководца, какое приготовленіе болѣе необходимо (для этого случая)? На что Тривулцій отвѣчалъ: три вещи весьма необходимы: деньги, деньги, и опять деньги.

(Изъ *Bull. hist. - philol.* T. IX. No. 8 и 9.)